

ПРАЙШЛА ПРАЗ ВОЙНЫ І СТАЛА МУЗЕЕМ

Рэканструкцыя Брэсцкай крэпасці працягваецца

У мемарыяльным комплексе «Брэсцкая крэпасць-герой» працягваецца маштабная рэканструкцыя. Ужо ў гэтым годзе тут адкрылі новую гістарычную экспазіцыю «Летапіс Брэсцкай крэпасці».



Да 75-годдзя вызвалення 1944 2019

балот у Маскву. Вядома, на месцы не сядзелася. Выйшлі на вуліцу, крыху прайшліся і на першым жа павароце дзядзька ў форме: «Хто такія? Партызаны? А дзе дакументы?» Добра хоць Таццяна Новікава з ЦК партыі БССР нас хутка знайшла.

«ЗЯМЛЯЧКА» ГАГАРЫНА

З Масквы Таісія адправілі ў Саратаў — да роднага брата мамы Аляксандра Ляховіцкага. Там яна скончыла школу і медвучылішча.

— Кожнае лета прыязджала ў Брэст — да Дукшы, Суботы, сяброў бацькоў і сваіх таварышаў-партызанаў. Яны прасілі застацца назусім. А я не магла. Прыходзіла да нашага катэджа на вуліцу Чкалова (ён пасля вайны яшчэ стаяў) і плакала наўзрыд. Думкамі пастананна вярталася ў тую страшную раіну, калі расстралілі самых блізкіх майму сэрцу людзей. Абяцала сабе не жыць на мяжы. Ад тых успамінаў я, напэўна, і спрабавала збегчы, калі ўзяла пасля вучылішча размеркаванне на Далёкі Усход.

Дарчы, там ветэран пражыла больш за дваццаць гадоў, паспела выйсці замуж, атрымаць дзве вышэйшыя адукацыі і зрабіць кар’еру — ад звычайнага фельчара ў глухой вёсцы да загадчыка аддзела аховы здароўя ў гаркаме Камсамольска-Амуры. Успамінаючы той час, Таісія Міхайлаўна дастае са шкатулкі невялічкі папяровы запрашалнік. На ім — абрыс Уладзіміра Леніна і загадкавы аўтограф.

— Гэта было ў 1967 годзе. На юбілей горада да нас з’ехалася шмат знакомых людзей. Паколькі я адказвала за ўсё ўрачوخ рабна, то і медабслугоўванне высокіх гасцей было маёй задачай. І трэба ж здарыцца няшчасцю — у Юрыя Гагарына разбалеўся палец на левай назе! Узляла я найлепшага хірурга і бягом у гасцінцу, — успамінае ветэран. — Ніколі не забуду наш дыялог. Я яму: «Не хвалюцца, Юрыі Аляксеевіч, зараз хірург пойдзе з вамі ў апартamentы, паглядзіць нагу, апрацуе і зробіць перавязку». — «Не, з такой кавай жанчынай я адзін у нумар не пайду! — смяяўся ён. — Толькі калі з вамі». Ну што рабіць? Самы вядомы чалавек у свеце зяне — трэба ісці! Ён усё жартавуе называе мяне «зямялячкай». Бо мы ў адным горадзе вучыліся. А праз некалькі гаўдзін было ўрачыстае пасяджэнне ў гонар юбілею. На першым радзе — месцы для гасцей прэзідыума, а мы, супрацоўнікі гаркама, сядзелі на другім. Увайшоў Юрыі Аляксеевіч у залу, убацьку мяне — знаёмы твар — і сеў акурат наперадзе. У канцы пасяджэння сказаў: «Ну, зямлячка, дзе тваё запрашэнне?» Уззяў і распісаўся на ім.

НА РАДЗІМУ ЎСПЕД ЗА ГУССЮ

Вяртанне дадому ў Таісіі Міхайлаўны адбылося нечакана. Падчас чарговых вакацый у Брэсцкіх яны прайшліся з мужам на рынак. Доўга хадзіла паміж радамі ў пошуках самага свежага і смачнага, пакуль не наткнулася на вялікі гусіны ташкі.

— Калі даведася, колькі яны каштуюць, то была ў шоку. Зусім танныя ў параўнанні з тымі, што прыходзілася купляць у Расіі. Менавіта ў той дзень у маёй галаве пачалі зараджацца думкі пра пераезд у горад дзяцінства. Вынік — я сяджу зараз перад вамі і ні кроплі ад гэтым не шкадую. Мае дзеці і ўнукі разлічаліся па свеце — жывуць у Мінску, Расіі і Францыі. І пастананна клічуць мяне да сябе, але я свой Брэст пакідаць не збіраюся!

Ганна КУРАК, фота аўтара.

Мінск — Брэст — Мінск

ЛЯСНАЯ БЫЛЁ ТАСІ ПАЙЛОЎСКАЙ

Карэспандэнт «Звязды» пазнаёмілася з ветэранам, якая трапіла ў партызанскі атрад 12-гадовай дзяўчынкай

В АЛАСЫ падкрэчаныя, на вуснах памада, у вачах бласк і цікавасць — глядзіш на яе і не верыш, што перад табой удзельніца Вялікай Айчыннай.

— Калі маладая была, усе давалі мне больш гадоў, чым насамрэч. Цяпер наадварот. Гэта і добра! У кавалеры набіваюцца 70-гадовыя «хлопцы». Таму жаліцца няма на што, — смеяцца Таісія Міхайлаўна Козыр-Паўлоўская ў адказ на кампліменты.

Самаіроні жанчыне не пазычаць. Матчыма, менавіта гэтая рыса дапамагла перажыць страшныя выпрабаванні, якія выпалі на яе долю ў самым пачатку жыцця.

ПРАДЧУВАННЕ БЯДЫ

Сям’я Паўлоўскіх пераехала ў Брэст за год да вайны. Бацька спачатку быў першым ваенным камісарам горада, пасля ўзначаліў гарадскі ацяпляльны аддзел. Пасада высокая: меўся аўтамабіль з асабістым кіроўцам і сакратар.

— У суботу 21 чэрвеня бацькі пайшлі ў тэатр, а калі вярнуліся, то не маглі спыніць сварку. Мама сказала, што бачыла ў зале пераапранутых немцаў. А бацька адмахваўся: «У нас жа мірны дагавор з Германіяй! Гэта проста яўрэй на ідышы размаўлялі!» — успамінае ветэран. — Увогуле, тыдні за два-тры народ у Брэсцкіх быццам жыві прадчуваннем чагосьці нядобрага. Жыхары падзіліліся: адны, як маці, даказвалі, што немцы рыхтуюцца да наступлення, а другія, адданыя камуністы, як бацька, верылі ў сілу дагавора аб ненападзенні. На досвітку 22 чэрвеня, калі ў вугал нашага дома трапіў снарад, стала канчаткова ясна, хто меў рацыю. Пачалася вайна.

Таісія Міхайлаўна памятае, як самалёты зніжались над Брэсцкай крэпасцю і «пасыпалі» яе бомбамі, а перастрэлкі чуліся нават ноччу. — Тады мы не здагадаліся, якое некла разгарнулася за чаровнымі сценамі, але спадзяваліся, што воль-воль прыйдзе падмога і адваое крэпасць назад. А цяпер на 9 Мая ўсе ветэраны горада збіраюцца на гэтым месцы. Дарчы, кветкі, якія до-раць дзеці на свята, я ніколі не бярэ дадому — усё пакідаю героям крэпасці. Сюды з букетам можна толькі ўвайсці, але ніяк не выйсці!

— Крэпасць білася да апошняга салдата. А што адбывалася ў самім горадзе?

— Страшна было. Бацька пайшоў у лес (немцы вышуквалі камуністаў на высокіх пасадах і распраўляліся з імі ў першую чаргу. — Аўт.), мы засталіся. За некалькі дзён з’елі ўсе запасы прадуктаў: акрамя мяне, у мамы было яшчэ трое дзяцей — Ганна, Валерый і Алег. Каб не памерці з голаду, прыйшлося жабраваць. Вайна яна такая: учора ў цыбе быў аўтамабіль з шафёрам, а заўтра твае дзеці ходзяць па вуліцах у пошуках лустачкі хлеба ці бульбыны... Праз месяц бацька прасляў падводу з запіскай, і нам удалося вяхацца. Мы жылі па некалькі месяцаў у розных вёсках. Забыталі след. Маці шыла для вясковых жанчын, за кошт гэтай яе і карміліся. Тата ўвесь час праводзіў у лесе, фактычна ён быў адным з пачынальнай партызанскага руху на Брэстчыне.

СВАЕ СЯРОД ЧУЖЫХ

— Тое, што мы з Лерыкам выжылі, — цуд! Мама ніколі не будзіла мяне рана, давала выплацці. Тым кастрычнічым ранкам чамусьці адправіла па малако. Брат пайшоў пасвіць вясковых кароў. Больш мы сваю сям’ю ніколі не бачылі, — Таісія Міхайлаўна прыкрывае твар рукамі і робіць паўзу. — Іх расстралілі, не пашкадавалі нават Але-



га — яму і трох гадоў не было. Мясце на паўдзёне да хаты спынілі суседзі, казалі ісці прэч ад вёскі. Толькі ўвечары я даведася, што здарылася. — Трое сутак Таісія правяла ў лесе. — Я б зараз на такое пад дулам пісталета не пагадзілася! Тады ноччу прыходзілася збірацца ў гурбу лісця. Добра, што яшчэ сабака прыбег, якая я ў вёсцы падкармівала, — разам цяплей. Вясковыя хлопчкі на другі дзень далі вопратку, нейкую ежу. Але спянуць дождж, і я вярнулася ў вёску. Там ужо чакалі Іван і Марфа Дукшы, знаёмыя бацькоў, якія таксама трымалі сувязь з партызанамі. Спачатку жылі ў каморы ў іх доме, а пасля мяне забрала да сябе бяздзетная пара — Пётр і Ксенія Суботы. У дзядзькі быў конь, і паліцаі час ад часу прасілі яго што-небудзь ці каго-небудзь падвезці, таму да іх асабліва не чапаліся. Зіму мы перажылі спакойна, але ў сакавіку па мяне ўсё ж такі прыйшлі.

Мінула столькі гадоў, аднак жанчына добра памятае галасы і твары тых, хто яе дапамаг... З засценкаў гестапа паўжывую Таісію забралі Суботы. Дзеці дзяўчынкі па сутнасці чужыя людзі за ноч сабралі па ўсёй вёсцы багаты выкуп і завезлі яго паліцаі. Месяц Таісія цяжка хварэла, нават гаварыць не магла, але Ксенія з Пятром яе выхадзілі. — Заставацца ў іх было небяспечна. Як толькі паправілася — пайшла ў лес разам з сам’ёй Дукшы. Яны трапілі ў сямейны лагер, а я — у атрад імя Шчорса, дзе брат Валерый уваходзіў у спецгрупу падрыўнікоў.

ПАРТЫЗАНСКІЯ БУДНІ

— Першае, чаму навучылі ў атрадзе, — як самую сябе наганам застрэліць. — Таісія Міхайлаўна бярэ відэлец, адкрывае рот і паказвае, як трэба было трымаць рэвалвер, каб пуля адразу праз мозг прайшла і смерць наступіла імгненна. — Навошта така ведаць? Застаюся, напрыклад, ноччу адна каля вогнішча. А калі немцы прыйдуць? У агонь кідацца? Ветэран прызначае: паміраць не баялася, было страшна трапіць жывой да фашысцкіх катаў. — Што яны зрабілі з нашым Вадзімам! Выразлі зоркі па ўсім целе, навеслі на вачах у іншы і прыбілі

Прыехалі, што называецца, дзяўчынкі з брэсцкіх

на цела шыльдз з надпісам «Так будзе ўсім партызанам... Але падрывы чыгункі не спыняліся. Гэта было лета 1943-га — пачатак рэйкавай вайны.

У партызану была сувязь з падпольшчыкамі Брэста. Яны ведалі, калі будзе ісці цягнік з жывой сілай. Дабрацца да варожых эшалонаў было няпроста: немцы прадбачліва прымуслі сцяган з навакольных вёсак высекаць лес на 200 метраў ад чыгункі. На кожны 500 метраў-кіламетр паставілі блок-пасты.

— Паўзеш па-пластунску ўначы па голым полі і бачыш толькі, як папярсы ў цэмы свеццацца. У мяне зрок быў добры, я пракладвала шлях падрыўнікам. Туды лезеш — ні шораху лішняга, ні руху, а пасля выбуху ўскокваеш і бяжыш на ўсіх парах. Навокал жудасны свет (гэтак вагоны разляталіся), параненныя крычаць і шалёна калючыцца тваё ўласнае сэрца.

Праз некаторы час немцы прыдумалі пускаяць за паравозам некалькі платформ з пяском. — Затое да нас пачалі прылятаць самалёты. Ведаеш, як дазнацца, што яны побач у поўнай цемры? Трэба сунуць траву і шчыльна прыціснуцца вухам да зямлі — адчуеш вібрацыю. Мы на аэрадроме дзяджурны па трое. Кожнаму давалі па 50 грамаў газы і салому. Лётчыкі, калі бачылі, што ўнізе адначасова ўспыхвалі тры вогнішчы, ведалі: гэта партызаны, можна садзіцца.

Але не толькі баявымі заданнямі запомнілася Таісіі партызанскае жыццё.

— Балотны побыт — рэч не самая прыемная. Ногі ўвесь час мокрыя, бо шлях да зямлячкі пралягаў праз дрывы. Астудзіліся — пойдзеш пад ваду, ніхто і ведаць не будзе. А як нас вочы заядлі! Жудасна. Адзінае выратаванне ад іх — мыць адзенне. Не мылам і парашкамі, як цяпер. Націралі попельам, у балотнай вадзе паласкалі — і пад чыгунны прас з гарачымі вугольчыкамі, — расказвае з веданнем справы партызанка. — Не хочацца крывіць душою і казаць, што падчас вайны ўсе былі на роўных. На мой «лясны перыяд» жыцця якраз прылаў момант пераходу ад дзяўчынкі да дзяўчыны. Мамы, сястры ці нават сяброўкі, якія маглі б растлумачыць, што са мной адбываецца, побач не было. Затое быў дзядзька Ваня — дарослы і ўважлівы да нас, падлеткаў, чалавек. Пры-нёс сябе з вёскі льяныяны прасціны са словамі: «Парві няжэ на анучкі». Вось вам і сродкі гігіены тагачасныя.

ЗАГАД АД СІКОРСКАГА

— Дзяжурыла я аднойчы на аэрадроме, раптам чую знаёмы голас: «Тася! Гэта ты?» Паварочваюся — Сяргей Іванавіч з жонкай і маёй аднакласніцай Валькай. Сікорскія да вайны жылі на адной з намі вуліцы. Даведаўшыся пра мой незайдзросны лёс, будучы Герой Савецкага Саюза, а тады яшчэ проста камандзір Брэсцкага партызанскага злучэння сказаў: «Зараз жа вылітаеш у Маскву. Пярэчанні не прымаюцца. Гэта загад!» Я ўпіралася, а Сікорскі прыгэзаў, што прывяжа да насіла і ўсё роўна мяне забяруць, — з усмешкай прыгавдае ветэран. — Дабраліся на «ввялікую зямлю» пад залаты агню. Калі самалёт прлятаў над цэнтральнай часткай Беларусі, штурман абвясціў: «Пралятаем над партызанамі Мінскага злучэння. Яны нас вітаюць ракетамі!» Мы так радалася і думалі: нішто сабе некаторы партызаны жывуць, ракетніцы лішнія маюць! Аднак радасць сышла пасля прыбыцця ў Маскву. Там нас сустрэлі з перапужанымі тварамі. Камандванню пілот перадаў зусім не такое паведамленне, які пасажырам. Насамрэч стралялі немцы. Прычым так, што ўсе загадзя пастелі з намі развітацца.

Працягнуліся прыгоды і ў савецкай сталіцы. — Нас з Валькай Сікорскай мільцыя затрымала! Прыехалі, што называецца, дзяўчынкі з брэсцкіх

жанчыны, — табе ж дрэнна будзе», — А чаму гэта — ад добрага ды раптам дрэнна? — смяялася тая.

— Цяпер ёй аднак не да смежу: распаўнела, баяць суставы і страўнік. Есці па-ранейшаму ўжо не можа. І што крывіцца, не есці — таксама.

Крок

Вечар, тэлевізар, інтэр’ю — на гэты раз з вядомым актёрам (дарчы, з сынам яшчэ больш вядомым, нават вялікай актрысы). Ён успамінае сваё маленства, жыццё ў бабулі — без мамы. І з ёй — на розных гастролях...

Падчас адной яны пайшлі гуляць па беразе рэчкі, потым дарослыя ўзялі лодку — сталі катацца. Хлопчыка пакінулі, каб пільнаваў рэчы, а ён, засумаваны, адвяснуў у лес і знайшоў там россып суніц!

Наёўся сам, назбіраў для мамы і яе спадарожніка. Яны таксама з радасцю частаваліся ды так нахвальвалі, што хлопчык вырашыў паказаць ім месца, дзе наспела столькі суніцы. Яно было блізка — вакол невялікай будынінкі, на якой красаваліся дзве літары «М» і «Ж».

...Ад вялікага да смешнага — крок. Нават у вялікіх.

Па цыбулю з усмешкай

Пасля школы дзядзька Янак уладкаваўся працаваць на Мінскі трактарны і адрозу ж стаў Ванем, Іванам. Янкаў, казаў, там ужо не было — усе размаўлялі па-руску. «Я таксама стараўся, — згадваў былі навічок, — аж галава да вечара пухла».

Відаць, таму ён аднойчы пльонуў і стаў размаўляць па-свойму... Дзед Міхась таксама — з усімі і заўсёды. Неяк, праду, у краму прыйшоў.

Простая мова

АСЦЯРОЖНА, ДЗВЕРЫ ЗАЧЫНЯЮЦА...

Май (і неак раптам?) выбухнуў лістотай! Яшчэ ўчора, здаецца, яе не было, а сёння...

Сёння — дождж, можна сказаць, зняначку, бо сіноўлі аб ім ні словам, ні паўсловам — народ без парасонаў... І куды? Ну вядома ж, пад дрэвы. Схваліся: за каўняры не лье, падымаюць галовы, каб убачыць чаму. А там... Май выбухнуў лістотай.

Дыпламатыя

Пятніца, надвечорак, трамвай. На адным з прэрдніх сядзенняў — маладзіца з дзіцем. Тое міла шчабача: расказвае, што было ў садку, чым іх сёння кармілі... — А давай мы татку позвонім, — «ацаніўшы» стравы, прапануе матуля. — Я яго набяру, а ты скажы, каб ён бліноў нам спёк. — Дык ты яму сама пра гэта скажы, — не згаджаецца дзіця. — Не, мне нельга, — уздыхае матуля. — Калі я скажу, мы яшчэ пасварымся, а калі ты — дадому прыездзем, а там — бліны.

3 вёскі...

Парадокс: станцыя метро называецца «Плошча Леніна», а даехаў, на эскалатары падняўся наверх і апынуўся на плошчы Незалежнасці. Вакзал там паблізу, два ўніверсітэты, так што людзей — самых розных — на прыпынках шмат... Ды галубоў не падманеш: яны злятаюцца да сямейкі, якая перакусвае булкі, пачынаюць «наразаць кругі» — чакіць пачастунку, хоць гэта і марна: дарослыя захапіліся размовай і птушак не бачаць, сыноч (гадоў трох-чатырох) дзяліцца з імі нават не думае. Хутэй наадварот — грозная тупае на птушак нагой, потым — узмахвае рукамі, а ўрэшце яшчэ і крычыць:

— Кыш! Кыш, каб вы падохлі! ...Не іначай у вёску з’ездзіў, з бабулай грады пасадзіў, курэй паганяў.

Было і ёсць

Анекдот (а можа, і праўда?...): у школе выпускнікі сустракаліся — праз дваццаць гадоў. Некага пазнавалі, некага — не... Усе пастарэлі, прызнаў самы смельчы, — адзін я не змяніўся! Што, вядома ж, бывае — і з мужчынамі, і жанчынамі. Максіма, напрыклад, «сто гадоў» не бачыла, а выглядае, — ну акурат як той выпускнік... Пытаюся, як жыве, як яго хлопчык (тады ён у школу ці хадзіў?)... — Ды нармальна, — кажа. — Яму... 27.

Свет — клінам

У дзіцячы садок гэты хлопчык хадзіў ахвотна, бо там былі Ніка — яго першая і найлепшая сяброўка. Ён нават ажаніцца з ёю збіраўся, калі быў малы. А потым трохі падрос і, вядома ж, параузмунёў, сказаў неяк:

— А ты ведаеш, мама, я не буду з Нікай жаніцца. — Чаму? — Ну, гэта ж няправільна: я зусім не ведаю іншых жанчын. Цяпер там хлопчыку ўжо за 20. Адвучыўся, адслужыў у войску, працую. Сустракаецца з сімпатыйнай дзяўчынай, і гэта, як выглядае, у іх сур’ёзна: то-бок на адной — як спявала некалі Пеха — «сошелся клином белый свет...». Што цікава, песня, як быццам, даўно састарэла і амаль не гучыць. А вось свет... Ён змяніўся, а не змяніўся: ва ўсякім разе не страціў — і дасць бог не страціць! — сваёй уласцівасці «сыходзіцца клінам» на некім адным.

Наш чалавек!

Хабар у асабліва дробных памежах — слоічак маслячкова: марынавана, светленькіх, невялічкіх...

Пакуль адкрывалі яго ды частаваліся (не без таго — «ганячкі») грыбкі па талерцы), добра нарагатагліся, бо ўспомнілі расказ калегі пра дзедка, якому ўнучка, запрасіўшы ў гасці, строга загадала есці толькі відэльцы — па-гарадскому... Той паспрацаваў. І ў яго, ну вядома ж, атрымалася — з усімі іншымі стравамі, а вось з маслячкамі — не. Яны, каварныя, «уцякалі» ад відэльца, саслізгвалі з талеркі: спачатку — на стол, са стала — на падлогу.

Дзед, як быццам, і там працягваў «паляваць» на іх з відэльцам, пакуль нарэшце не заганыў, не заціскаў у кут і ўжо там не наколваў! ...Госць пра гэта, відаць, сам расказаў і сам жа з сябе смяяўся. Бо яно ж і праўда: на бяседзе няма лепшай прыправы, чым голад. І лепшай аздобы, чым смех.

Певень каню не таварыш?

Адміністратаркай у гатэлі Наталка працавала даўно і замежніку прымала... мала. Напэўна, таму асобныя з іх помніцца да сёння. Адзін грэк, расказвала, надарэна размаўляў па-руску, вельмі любіў розныя прыказкі (хоць толкам іх і не ведаў), а таму перайначваў, як толькі мог. Казаў, напрыклад: «О-о, вы лічыце, што ў нас, у Грэцыі, усё ёсць, што мы катаемся, як сыр за пазухай...». Наталка яго папраўляла: «Як сыр у масле», ці «...у Хрыста за пазухай». Але грэк на гэта не зваяжэ: ён гаварыў далей, бо якая розніца, калі (даслоўна) «жыцьцё пражыць — не мора перайсці». «Перапльці!» — смяялася Наталка...

— Узваж мне кіло цыбулі, — прапрасіў прадавецку. — Вам лука? — удакладніла дзіцю.

Ну што тут будзеш рабіць?! Змірыўся, сказаў: — Ну давай хоць лука.

Асцярожна...

Здароўе не купіш, а вось кансультацый дактароў — абы грошы — хоць 20 штук. Вунь колькі медцэнтраў цяпер, колькі спецыялістаў... А ўжо хвалёныя...

Той — давер вылікаў адрозу ж: сталы, самавіты, прыязна сустрэў, спытаў, што прывяло.

Адказвала па-беларуску. Доктар — не скажаць, каб здзіўіўся, не скажаць, каб не слухаў (але ж як бы ў паўху). Ён ж не скажаць, каб не глядзёў і не тлумачыў... Але ж з нейкай асцярогай, нібы чакаючы дурнога ці што?

І толькі нарэшце, пачуўшы маё «дзякуй-бывайце» (то-бок пераказаны, што падавоху не будзе), шыфра ўсімнуўся, сказаў «калі ласка» і «ўсяго найлепшага»...

Мог бы і хацеў (на твары было напісана) нешта яшчэ — па-нашаму, па-беларуску, але... Дзверы ўжо зачыніліся.

На добрую памяць

...Што ў той раз было на стале? Напэўна, віно ці чай... Хто частаваўся, таксама ўжо не ў памяці, але ж дзверы ў пакой адчыніліся, і ў іх з’явілася светлая (бо сівая) галава калегі.

— Што святкуем? — папытаўся ён. — Дзень нараджэння... — О-о, вішну! — заўсімхаўся той і адрозу ж знік, каб хвілін праз дзесць з’явіцца — з шампанскім і маленькім падарунчакам — наборам для спецыя...

Каб ведалі. Каб помнілі. Вялічціна ДОУНАР.